

Nikos Hrisos—Novi dan

Nikos Hrisos
—
Novi dan

s grčkoga prevela
Mina Radulović

Sandorf

*Nego, da ne dužim, reci ti meni, kad već
ništa ljudsko nije ti strano, što nam je činiti
s ovom ovdje Prevezom¹ u srcu Atene?*

— SOTIRIS SARAKIS, *Smrt* (iz zbirke *Ritual*, 2006.)

*I sretoh tako,
putnik kroz stoljeća,
Novi Dan*

— SPIROS TSOTAKOS, *Fonemi*

- 1 Odnosi se na pjesmu *Preveza* u kojoj dominira motiv smrti i ironičan stav prema životu, a koja nosi naslov po gradu u sjeverozapadnoj Grčkoj, u kojem je službovao kao odvjetnik u lokalnoj Prefekturi, u okviru procesa naseljavanja maloazijskih izbjeglica, jedan od najvećih suvremenih grčkih pjesnika Kostas Kariotakis (1896.–1928.); u tom gradu Kariotakis je izvršio samoubojstvo, nakon samo trideset i tri dana boravka u njemu (op. prev.).

*Ova knjiga pripada najmalobrojnijima*¹; to je trebalo stajati na prvoj stranici, u anemičnom slijedu slova bez mašte. Oti-snute stranice formiraju papirni paralelopiped, nedjeljivi ostatak jedne savršene kocke, i ona je, tako kako je raspoređena po policama biblioteka i knjižara, izložena, otvorena, dostupna svima, ali ne i njemu. Knjiga je tu, on nije.

Tu knjigu, baš tu jebenu knjigu koja nije stigla pasti mu u ruke – nju nikada ne bi napisao – ne iz srama ili straha; jer kad bi tamo vani zborio, teške riječi bi izgovarao umjesto pozdrava, i sam dio ulice, ne mareći za druge. Tko se stidi mene i mojih riječi²; nije davao ni pišljiva boba za one koji su štitili svoje uši, za licemjere, kvazinevinašča i puritance.

Još od ranog djetinjstva gajio je duboku ljubav prema riječima i svakoj ponaosob je pripisivao posebnu ulogu, baš kao što je činio i sa svojim naočalama; imao je dva para i nijedan od njih mu nije pomagao da bolje vidi, oba para su bila beskorisna, našao ih je na smetlištu, ali mu je bilo žao baciti ih. Nedjeljom, ispred centralne stanice metroa,

1 Friedrich Wilhelm Nietzsche, citat iz knjige *Antikrist: proketo kršćanstvo*, 1895.

2 Evanđelje po Marku 8,38 (op. prev.)

nosio je one s debelim koštanim okvirom, svijetlosmeđe boje – gotovo nove – dok je ostalim danima nosio one druge, žičane, kako ih je zvao. I jedne i druge su mu podjednako mutile vid. Treba s vremena na vrijeme mijenjati perspektivu, dubinu, kut, treba mijenjati plan. *Pod nebeskim znacima blaženi su oni koji nemaju ruke, jer su njihove šake čiste. I baš kao što duh bez duše ne podliježe svojoj samoći, tako i oko slijepca vidi savršeno!*¹

Ni Markoni ni Laki ga nisu razumjeli, mahali su potvrđno glavom, a on im je ustupao nakratko svoje naočale, žičane Lakiju, a one druge, nedjeljne, Markoniju. Oko slijepca vidi savršeno!

Ispred otisnutog pseudonaslova knjige zapisao bi frazu umjesto dobrodošlice. Nadnoseći se iznad polica i pomoćnih pultova knjižara markirao bi knjige, jednim okom mjerkajući naivne prodavače (trideset jedno slovo i točka-zarez). Naslonio bi vrh flomastera na praznu stranicu i onda bi se potpisao; zastao bi na trenutak, da poveže u rečenicu odgovarajuće riječi. *Ova knjiga pripada najmalobrojnijima*; jedna pusta fraza, kratka presuda, prva i neopoziva misao sročena u četrnaest slogova.

* * *

Sarkastičan i pijan, onaj s nadimkom Horror, utisnuo je svoje stope, jednu pored druge, u još uvijek vlažan cement. Ispravno postavljeni đonovi su došli u interakciju s ljigavom površinom, pa je zategnuo noge u koljenima i ispravio masu od sto kilograma kostiju i mesa; zaškripali su

1 Fragment iz pjesme *Was There A Time* Dylana Thomasa.

zglobovi svjedočeci o svojoj neumitnoj trošnosti – no ipak je to bilo škripanje skoro neosjetno i nijemo, jer Horor još uvijek nije bio zagazio u tridesetu.

Ulična svjetiljka se palila i gasila poslušno slijedeći neki raštamani tempo. Dva koraka odatle nalazila se granica, međa, zamišljena linija koja je razdvajala ili spajala grad sa smetlištem. Užeglo ulje i nagorjelo drvo, zahrđalo lijevano željezo i amonijak, čađa i prljavština, po alejama mokra zemlja – pljesnivo lišće joj nije dozvoljavalo osušiti se, miris nogu u vlažnim čarapama i vonj od nekupanja. Vječno isti miris zime. Stari autobusi su širili svoje sjenke nalik paraliziranim kitovima, smrad nafte i benzina je natapao zgrade, automobile i ljude, ali se osjetilo mirisa, puno inata, i dalje iritantno bunilo. Smeće truli zaboravljeno ispod prikolica, gume blijede izlizane od trenja, a felge se krive pod teretom motora i karoserije i stoje tako nepomične, bez traga svog nekadašnjeg sjaja; stari papir se valja nanesen prljavim dahom grada, a tu su i ulubljene limene kante, stara iznošena odjeća, zgužvane kutije, prazne boce s napola izbrisanim etiketama. U staroj garaži napuštenog voznog parka utočište je nalazilo na desetine beskućnika, prekrili su kartonima razbijena stakla autobusa praveći svaki svoju spavaću sobu za jednu noć. Deke, tepisi, šareni ćilimi i vlažne plahte (na čijim su se krajevima, zbog hladnoće, kristalizirale male ledenice) – ti magični žileti, ipak su izgledali kao kakvo-takvo rješenje unutar nemirnog sna. Isti sivi košmar i sa zatvorenim i s otvorenim očima, disali su poredani jedan pokraj drugog, a ipak je svatko bio sasvim sam, bez i najmanje želje za suučesništvom; sporo disanje, neujednačeno, teško, otežano zbog studeni i gladi, svaki čas je prekiđao surovi kašalj, praćen kletvama i psovka.

*Usni sanak i naruči od postolara
Cipele s blistavim sjajem jantara.*

U praznim bačvama su palili vatre. Grijala ih je slika vatre dok su je gledali tako uvijeni u svoje pokrivače, prljave i izbušene, baš kakva je bila i ona sama, tek uspomena na toplinu prave vatre. Nogavice izlizane na koljenima, probušeni rukavi, tkanine istrošene na laktima, odjeća predstavljena novinama kako bi makar malo zaštitila trup i održala ga za nijansu toplijim od nogu, ne bi li se tako i tijelo malo uspravilo u odnosu na glavu, klonulu od pasivne spoznaje i neprestane kiše.

*Spavaj mi spavaj dijete
šta ti to visi iza pete
gle kakve se to prnje vuku
horde dronjavaca tebe tuku*

Horor je pružio ruke, ispustio je krik i vjetar ga je raspršio po okolici. Zatvorio je vrata automobila, dok su pored nje ga stajala dvojica mladića, onaj niži je otvorio bocu viskija. “Za uspjeh čistke u našem gradu”, nazdravio je.

Srknuo je gutljaj, a Horror mu je zgrabio bocu iz ruku, munuo je u vrat Pavla, trećeg člana družine, i gurnuo mu je u usta.

“Pij, mali.”

Zaboljeli su ga zubi, zagrcnuo se, presamitio se i ispo- vraćao žuč i alkohol. Kepec se nacerio – smijeh mu je bio užasan, nazalan i isprekidan.

Horor je podigao bocu, “Trebamo iskorijeniti smrdljivi korov”, rekao je i u dva gutljaja ispraznio boce.

Mali se samo suho nakašljao, pljunuo je dvaput, udahnuo duboko; ruke su mu drhtale, gurnuo ih je užurbano u džepove da ona druga dvojica to ne bi vidjeli, priželjkivao je da počne jaka kiša, ali kao što to obično biva u životu, želje se ne ispunjavaju.

Noge su mu se odsjekle i kleknuo je u blato, a onaj visoki ga je zgrabio za kragnu i podigao ga pa su na trenutak tako stajali šuteći jedan pokraj drugog i gledali u čistinu, očiju crvenih od pića i neispavanosti.

* * *

Laki je toga dana osigurao svratište za dvije osobe – sobu u nekom jeftinom hotelu, zavučenom u jednoj od mračnih uličica iza centralne željezničke stanice, punom kurvi i propalica, glavnih mušterija hotela. Bio je ispraznio jedan podrum, iz njega je bio izbacio pljesnive stvari na ulicu, daskе od razvaljenog namještaja, istrošene deke, stare novine (čije je tanke listove vlaga bila pretvorila u neku amorfnu masu); jedan žohar mu se bio uvukao u kragnu, i on ga je zgnječio rukom. Osam sati je proveo radeći u toj prljavštini, a zauzvrat je dobio jedno noćenje za dvoje – nedodirljiv uvjet dogovora. Soba je bila jednokrevetna, ali je hotelijer dozvoljavao da je podijeli s još jednom osobom; suh ručnik, topla voda, izlizana posteljina, zatvoreni prozori i neprestana buka. Divlji glasovi makroa, psovke mušterija, neiskrene ljubavne izjave, lažni uzdasi zadovoljstva djevojaka, sirene automobila, pijano pjevanje, neprestano brujanje Luke, noć razbijena na dva, na tri dijela, pa ipak je bila velika stvar imati krov nad glavom. Sklonište za večeras, sobičak i bocu jeftinog vina, za dvojicu.

Markonija je mučio neki uporan kašalj; noću se pogoršavao. Pokušavao je isprosjačiti malo tople vode za svoju boljku, ali nije bilo lako doći do tople vode. Dva dana ranije, Laki je u smeću pronašao teglu na čijim je stjenkama bilo ostalo malo meda, pokupio ga je svojim crnim kažiprstom i približio ustima; kako je samo bio ukusan, od timusa, u njegovoj domovini nije bilo takvog meda. Zamolio je gostioničara Timiosa za malo rakije.

“Gazda, hajde napuni jedan čokanjčić destilatom.”

I gostioničar je nestao u nekoj rupi u zidu iza šanka.

“Ima li što nova, capitān¹?” pozdravio je jednog starca koji je sjedio u uglu sav zadubljen u svoje misli.

Ovaj mu nije ništa odgovorio. No Laki se nije dao ometi, obišao je zviždućući jedan krug po prostoriji u kojoj su bila četiri stola i uza svaki po četiri stolice, od kojih je njih jedanaest bilo prazno. Timios je izašao iz one rupe s praznom bocom od pola litre.

“Isprao sam je, čekaj da ti natočim.”

Laki je pogledao van, kroz veliko staklo – dvije mlade žene su prolazile prljavom ulicom kikoćući se.

“Sad smo u modi, barba Timiose. Naš kraj mijenja lični opis.”

Boraveći čitavih dvanaest godina po okolnim ulicama, postali su zemljaci on i gostioničar; kimnuo je glavom, teškom od brojnih zima koje je dotad bio prebrodio.

“Što bi rekli, uredila se drolja, nevinost da vrati”, odgovorio je.

Laki je promatrao cure kako se udaljavaju, njihove gipke listove, njihove minimalne suknjice koje su se njihale

1 rumunjski: kapetan (op. prev.)

na svaki korak i koje kao da su obećavale otkriti nešto više od onog skrivenog.

“Duni vjetre da im se ukažu dupeta. Što ti veliš, Laki?”

Dao mu je bocu u ruke.

“Mulțimesc. To je za Markonija”, rekao je i krenuo prema izlazu.

“Ajde briši, magarče jedan. Kao da prvi put moliš za piće”, viknuo je za njim.

Napunio je teglu rakijom i zagrijao je.

“Par gutljaja medene rakije, izliječit će ti kašalj.”

Markoni je mirno spavao te noći, ali sljedećeg podneva jaka kiša ga je zatekla u parku i ponovo probudila zvijer koja se bila pritajila u njegovim grudima.

“Imam zajamčeno prenoćište za večeras”, rekao je Laki, premda je pozivnica važila samo za jednog – no nije im bilo teško odlučiti se.

Janis i Bivši su bili odsutni već tjedan dana. Događalo se da pokatkad odu iz Luke i pognutih glava se vrate svojim; njihovi najbliži bi ih jednom godišnje ugostili na pola mjeseca u jednom sobičku, uz novu odjeću, sapun i vodu, topli obrok, a oni nisu zahtijevali ništa više. Nisu voljeli odlaziti u zavičaj, jer koga god bi tamo usput sreli, bio bi neki njihov poznanik. Najveća sramota nije siromaštvo samo po sebi, već onaj izraz u očima drugih ljudi.

“Bolje osmi u gradu, nego treći u selu”, rekao je jedne večeri Janis; bio je pijan i jezik mu se bio razvezao.

Rekao je to u šali, ali se nitko nije nasmijao.

“Trebali ste me vidjeti prije deset godina, kad sam bio na svom vrhuncu, prije nego što je moja zlohlotna sudba sve savnila do temelja”, odvratio je Bivši.

Stari biznismen, bivši muž, nekadašnji trgovac, bogatun, sokol, kralj. Vuče svoja sjećanja kao razvaljena zaprežna

kola. Hajde vuci, magare jedno, vucibatino, životinjo s ulice, skitnice. Bivši srečkoviću.

“Idi ti. Za mene još jedna noć na ulici neće biti ništa novo”, rekao je Markoniju ne ostavljajući mu mogućnost izbora i on ga je poslušao; prigušio je nalet kašlja u jednu tkaninu koja mu je služila umjesto maramice i jednim migom su se dogovorili.

Nije im bilo svejedno što će ga ostaviti samog. Do sad su već bili dobro naučili lekciju – u grupicama su, po dvojica ili trojica, bili sigurniji; iako su bili osobe formirane u različitim sredinama, ulica ih je načinila braćom. A Bivši i Janis nisu bili tu. U grupama po dvojica ili trojica zajedno. A to “zajedno” ih je upravo on bio naučio. Velika je stvar to “zajedno”, Bivši je to zvao transcendencijom, no tu je riječ bio naslijedio iz onog prethodnog života. Vani na ulici nije bilo mjesta za takve riječi. Što da radiš s “transcendencijom” u jednoj zimskoj večeri, kad ti prnje natapa kiša? Oni su znali za “transakcije” po podzemnim prolazima grada, tamo gdje bi se mogli utopiti, prije nego što su čelnici lokalne samouprave odlučili zatvarati ih nakon ponoći željeznim rešetkama, kako ih ne bi zagađivali gladni zadasi beskućnika. Nitko od njih dvojice nije htio ostaviti ga samog, međutim, jedna crvena kap koja je ostala na Markonijevoj tkanini uvjerila ih je da su trebali postupiti upravo tako. Čim se smračilo, uvukli su se u skrovište i pijani od vina zaspali.

Iznemogoh od pusta jecanja; u noći postelju plačem zalijevam, suzama ležaj natapam. Od žalosti oko mi gasne i slabi, jer su mnogi neprijatelji moji.¹

1 Psalam 6,7–8

Markoni se prenuo iz sna sav u znoju, prije svitanja; neka iznenadna agonija mu je prekinula dah. Laki se, ležeći odmah do njega, na istom madracu, okrenuo na drugu stranu. Sjetio se morski vuk brodskih ležaljki tijekom svojih prvih plovidbi, živahnog smijeha mladosti, teškog disanja prilikom nadničarenja, ljuljanja broda za vrijeme bure, zatišja vjetra dok skriva neko neizvjesno obećanje spokoja, vrata kabine zatvorenih kukom. U misli mu se vratila strava koju je u njemu budilo more tijekom njegove prve plovidbe, pa zatim neukusna kava i vlažna cigareta narednog jutra, i način na koji su se s komandnog mosta pred njegovim očima odmotavale priče skrivene po šarenim vodama mora, u onoj zelenoj poput safira, u boji višnje za osjećaj čežnje, u tamno plavoj – poput crne – za beskrajne dubine; i sve ih je zavolio. I tako, pošto zrcalo oceana nije skrivalo nikakav drugi lik koji bi moglo odraziti, odražavalo je njegov lik, likove čitave posade, odraz izmrcvarene olupine koja se upinjala prebaciti ih s jednog kopna na drugo; povuci-potegni, izvuci sidro, spusti jedro, a more i nebo, dva zrcala, s njihovim brojnim odrazima, jedno unutar drugog, mijenjali su dimenzije stvari i njegov se dah sve više ubrzavao i prelijevao. Ali avaj, ode sve u nepovrat. Bi li ikako sve te priče sad mogle stati u bijednu sjenku pločnika?

Nekakva preša mu je stegnula grudi, otjelotvoreni očaj, naizgled bez razloga, bio je tu, baš ispred njega. Nije se radilo o siromaštvu, ni o samoći, nešto drugo je bilo u pitanju, neki skriveni jad, koji je godinama tinjao pritajen u njemu. Bio je kolovoz, kao i one večeri kad je Jimmy uronio u prazno potpalublje, četvrtog dana

kolovožnjaka; a njegova majka koja je bila zemljoradnica zvala ga je i mjesecom smokvi. Smokve su zrele, a muhe krupne, u mjesecu sreće.

“Ti si naučio na zemlju i stoku, što ćeš tamo na moru?” rekla mu je umjesto pozdrava stara.

Nikad je više nije ponovo sreo, pokopala su je u selu nje-na braća, nisu ga obavijestili, ni pismom, ni telegramom, saznao je od jednog zemljaka kad se brod usidrio u luci. Oteli su njenu zemlju i sahranili je na brzinu. Nije otišao pokloniti se na njenom grobu; uplašio se da bi, ako bi ih slučajno sreo, priklaio nekog od njih.

Ista tjeskoba kao i onda; nasred Pacifika, usred noći, Jimmy je ustao iz svoje ležaljke i popeo se na palubu. Spavao je s jednim okom otvorenim (navike moreplovaca) i vidio njegova sjajna crna leđa, dok je klizio van, na svom izlasku iz kabine. Noštromo je slavio jubilej, dvadeset godina na moru – popili su nekoliko boca viskija, izgubili račun; još ih je držalo pijanstvo, ličilo je na njihanje broda, nemiran san, u znoju okupan i iznenada, neko stezanje u grudima, neki čemer, nekakav nesnosni bol. Jimmy iz Gane, žovijalan tip i šaljivdžija, dobar prijatelj u luci i na smjeni; nađen je ujutro na dnu potpalublja, slomljenog vrata. Nitko se nije pomolio za njegovu dušu – posada od svega nekoliko ljudi, iz tri koncesije, makar jeli istu bezukusnu kašu i pušili iste slane cigarete na deki – bacili su ga u more i na jedvite jade popili dva prsta konjaka za pokoj njegove duše. Jimmyjeve face se više nitko ne sjeća.

Markoni se pridigao, krevet je zaškripao, s teškoćom je udahnuo, ode sanak pusti.

* * *

“Tratite život na besmislene zabave, a tamo vani bjesni vatra najpodlijeg rata. Oteli su nam grad iz ruku.”

Njegove riječi ujedaju, iz njih niču zubi i nokti, mali izbjegava pogledati ga u oči, boji se, ne poznaje nikog osim Horora i Kepeca. Zna da ga ostali za stolom promatraju s podozrenjem, osjeća se nelagodno među njima pa je stoga zario pogled u površinu stola.

Govornik je visok, uspravan, sijede kose i s kožom neprirodno bijelom; ostali slušaju s pažnjom svaku njegovu riječ. Onaj do njega diže čašu, Pavao mehanički pruža ruku i kažiprstom ostavlja vlažni trag po lakiranoj površini, jednu svježu nulu. Govornik pravi teatralnu pauzu, slijedi aplauz. Mali je uzdrman, ali ne podiže glavu, Horror ga gleda s prezirom.

“Ne pozivam vas da se priklonite ničemu drugom do izvornom imperativu istine, onom što nalaže sama priroda; i ako tamo vani domaćini prihvaćaju skrivati otpad po tamnim zakucima, vi morate pronaći u sebi hrabrost pravog života i osloboditi grad od smeća.”

Ton njegovog glasa se mijenjao pri svakoj novoj riječi, ali iza pažljivo odabranih nijansi uvijek je ostajao stabilan, oštar, čeličan. Neka čudna struja prožimala je njegovo tijelo, kao da su njime slogovi riječi jezdili još prije nego što ih izrodi zrak u njegovim plućima i pokrene mu glasne žice. Eto, njegov dušnik je upravo iznenađen pulsirajućim riječima i svaka opuštenost tkiva iznenada nestaje.

“Neka ovo bude prva noć jednog novog života. Zdravi ste, jaki, mladi ste, nemojte dopustiti da vas bilo što odvрати od puta koji vodi do vašeg cilja. Je li snažan lav sa svojom sjajnom grivom, koji nagoni slabe i bezube da kao plijen padaju u usta svojih neprijatelja, zaista kriv za nešto?

Životinja, oslobođena hipokrizije ljudi, tjera onog koji će sutra postati sigurna propast za njegov čopor. To je kralj šume; čistog uma, on je plemenit, on je snažan.”

Svi redom uzimaju riječ, govore, urlaju, busaju se, kucaju se čašama, glazba iz susjedne prostorije – jedan monotoni tempo – pulsira mu visoko u želucu i nikako ne može doći do daha. Skače sa stolice i ide prema toaletu, dok se njihove riječi kovitlaju u njegovoj glavi.

“Postoji među nama grupa ljudi, čije navike kod drugih mogu izazvati samo odvratnost. Ljudi ih zovu beskućnicima ili klošarima i jasno je da njihov naziv potječe od njihovog izbora da žive bez stalnog krova nad glavom, od stava koji ne govori ništa drugo nego to da odbijaju prihvatiti obaveze koje nameće jedno organizirano društvo. Njihov opstanak ovisi o ilegalnim radnjama, lopovluku i prosjačenju, pri čemu često završavaju kao žrtve ovisnosti, ne zbog nekog autodestruktivnog poriva, kao što će možda ustvrditi njihovi branitelji, već zbog slijepe poslušnosti njihovim životinjskim instinktima, sklonim razularenom uživanju, za kojim tragaju u najekstremnijem pretjerivanju. Nemaju vođu, mada je jasno da se povremeno i u njihovim krugovima organiziraju leaderske grupe koje ih usmjeravaju. Čak i tada međutim njihova organizacija ostaje tajna kako bi sačuvali neokrnjenu sliku koju o sebi stvaraju u društvu: sliku fanatičnih negatora svakog principa.”

“Sličje na prljave gusjenice koje okupljene oko njive čekaju na naivnu odluku zemljoradnika da ostavi usjeve nepoprskane, ne bi li plodove organski uzgojio.”

“Imaju naviku skupljati se ispred crkvi poslije mise, po parkovima za sunčanih dana, po osvjetljenim pješačkim zonama subotom uvečer i svojim jadnim izgledom ucjenjivati

prolaznike, koji prepušteni opuštenoj šetnji postaju njihove žrtve. Prakticiraju prosjačenje uz pomoć mudrog planiranja i to se vidi na osnovi stila njihove priručne retorike koju ponavljaju praznog pogleda. Njihov otrov, koji se širi zahvaljujući našoj nijemoj toleranciji, može naići na svoj protuotrov samo ako se probudi naša svijest i stane na put njihovom razornom djelovanju.”

Mali gleda svoj odraz u zrcalu, mlad je (još nije napunio dvadeset pet), čist (gleda svoju ispeglanu košulju i shvaća da govore o nekoj drugoj vrsti čistoće), zdrav (gotovo dijete, još uvijek ga ne plaši smrt), stiska zube, guši se, ne može shvatiti zašto. Kad se nakon duže vremena vrati u zakupljenu salu, nalazi samo Horora i Kepeca.

“Krećemo odmah, imamo pune ruke posla.”

Grabe ga ispod mišice, svaki sa svoje strane, prolaze kroz širok hodnik, ispred jednog zrcala, jedan je za dvije glave viši od njega, a drugi (što uostalom potvrđuje i njegovo ime), pravi je patuljak; smiješna slika, razmišlja dok vuče noge po podu, ali nema snage ni nasmijati se. Izbacivač na vratima ih pozdravlja ravnodušno.

* * *

Izvadio je iz vrećice neke novine, podijelio ih na listove i dao svakom po tri lista od šest stranica.

“Uzmite da se ugrijete.”

Markoni, koji je dobio kulturni dodatak, podigao je košulju i obavio novine oko grudi. Bivši se uvio u dio posvećen ekonomiji, a Janis u sportsku rubriku, dok Laki nije čak ni pogledao listove novina koje je dobio, već ih je užurbano stavio ispod svog probušenog pulovera.

“Jebena hladnoća. Puše propuh sa svih strana”, rekao je umjesto hvala.

On ih je pogledao sve redom, uzeo štrucu kruha, podijelio je na pet dijelova i stavio komade na deku.

“Pa prijatno nam bilo.”

Zvali su ga Sebastian. Zvučalo im je šaljivo to ime, ali nisu znali njegovo drugo, ono pravo ime, koje je dobio nekada davno i koje je bilo ono službeno, na papirima. Sebastian. Odavno su bili izgubili svoje osobne iskaznice, one od papira, koje su ostale zaboravljene u nekoj od kuća ili u nekom hotelu gdje su boravili. Tamo vani, na ulici, dobili su nove osobne iskaznice; Markoni, Laki, Bivši, Janis – onaj najmlađi u društvu – s jednom nogom još uvijek u starom životu, koji je ipak svakoga dana sve više blijedio.

Napunili su usta suhim komadom kruha i on je mirno, gotovo spokojno, počeo pripovijedati.

Nisam još bio navršio ni dvadeset šest godina, a već sam bio pet mjeseci na ulici s nekim čudnim osjećajem, za koji sam mislio da mora biti isti onaj koji ima novorođenčad kad se rodi okupana u majčinih tjelesnim tekućinama, kad se pojave na prvim vratima koja se otvaraju pred njihovim očima. Jedan pravi prolom oblaka me je upravo bio do kostiju smočio, pa sam i ja bio nalik novorođenčetu, sav mokar i uplašen. U jednoj od mojih šetnji sam tih dana otkrio neko napušteno skladište u Luci i tri večeri uzastopce sam se vraćao u njegovu gostoprимljivu tišinu. Teška zima, prijatelja nisam imao, nikome nisam vjerovao, i čim bi dan bio na svom smiraju uvlačio bih se u staro skladište mičući jedno razvaljeno prozorsko krilo, koje sam s velikom pažnjom vraćao na njegovo mjesto na svakom svom ulasku i izlasku, kako taj moj tajni prolaz ne bi postao vidljiv i drugima. Nadao sam se da ću tako sačuvati u tajnosti svoj azil.

Vraćao bih se uvijek pošto bi mrak već bio pao, ulazio sam pipajući, smještao se u jednom kutku i palio mali plinski rešo koji sam bio maznuo iz neke prodavaonice. Tako zaštićen, molio sam se da plamen nije vidljiv s ulice.

Ugledao sam ga pred sobom iznenada, pa ipak se nisam uplašio. Bio je to krupan čovjek, neobrijan i odjeven u prnje isto kao i ja. Odavao je dojam pirata, ne licem ili ponašanjem, već nečim drugim u držanju, u dronjavoju odjeći, nečim što je izmicalo mojoj pažnji. Jedan ožiljak mu je kretao od čela, išao je preko lijeve obrve, i sezao je sve do bore koju je bio iskopao njegov osmijeh, ostavljajući oko nedirnutim. U rukama se poigravao konopom punim čvorova i njegovo tijelo je zračilo nekim umornim spokojem, prepunim neke, za situaciju u kojoj smo se nalazili, neodgovarajuće opuštenosti. Pogledao me je stabilnim pogledom i pozdravio me:

“Buenas, capitán, que tiempo de perros esta noche. Venga, dame un cigarro?”

Isprva ga nisam razumio, ali nakon početnog iznenađenja, on je ili počeo govoriti mojim jezikom, ili sam ja, i ne znajući na koji način, momentalno naučio njegov.

“Užasno vrijeme, počasti me cigaretom.”

Izvadio sam iz džepa izgužvani paket, bile su ostale svega dvije, za svakog po jedna, zadnja za večeras. Iz svog sakoa je izvadio čudan improvizirani upaljač na kremen i iz drugog pokušaja je pripalio cigaretu, uvukao je dim duboko izbacujući ga u oblačićima koji su u ledenom zraku formirali neprovidne oblike.

“Pravo uživanje. Naše plovidbe bi bile drugačije da smo ih imali u ono vrijeme da nam prave društvo”, prošaptao je, “tamo pokraj pramca, u svitanje nakon bure, kad bi se more smirilo, pa bismo dim uvlačili do srži i zaboravljali na vonj broda, na smrad od dvadeset neopranih tijela u prljavoj rupi nasred velike vode. Noć bi prolazila mnogo lakše, i bljutava galeta bi bila ukusnija. Kad bi

se završavala smjena, u noćima s bonacom, uz cigaretu na usnama, bacio bih udicu, i što god ti more dalo, bilo bi dobrodošlo.”

Iako je tip izgledao siroviji od mene, grublji, nisam se uplašio. Sjedio sam na probušenom madracu koji mi je služio umjesto kreveta, a on je stajao na deset koraka od mene, kraj prozora, koji je istrljao rukavom kako bi ga očistio od prljavštine i pustio je pogled da se izgubi u mračnom horizontu.

“Ah, more”, rekao je i prekrizio ruke iza glave.

Kako mu se podigao sako, ugledao sam mu o pojasu nož s koštanim drškom i sav pretrnuo. Shvatio je moju uznemirenost i malim umirujućim koracima mi je prišao, sjeo pored mene, izvadio nož iz pojasa i ponudio mi ga.

“Dao mi ga je Martin Alonzo u Palosu, dvije noći pred put. Bio je kapetan Pinta, gusarskog broda tada čuvenog u čitavoj okolici, a ja tek običan mornar, no bio sam stao na njegovu stranu u nekoj kavgi, pa mi je dao ovaj nož, kao poklon časti. Pinta je bio najbolji od tri takva jedrenjaka usprkos tome što je svu slavu uzela namiguša Maria; karavela je bila ponos admirala.”

Uzeo sam ga u ruke, promatrao dršku svu požutjelu od zuba vremena, njene asimetrične tamne mrlje koje su po njoj šarale neku čudnu kartu, kao da je Zemlja bila špil, pa su mora i kopna bila raspodijeljena na sreću, Afrika iznad Europe, a Australija jašući Ameriku. Osnova sječiva je bila zahrđala, u tamno crvenoj boji, kao da je u slojevima bila skorena krv iz davnih vremena. Nisam puštao glasa, plašio sam se da me možda neće shvatiti. Izgledat će vam čudno, no, iako sam razumio svaku njegovu riječ, znao sam da nismo govorili istim jezikom.

“Odakle dolaziš?” usudio sam se upitati ga.

“Lutam tolike godine, da sam i sam zaboravio odakle sam krenuo. Ali bolje da ti se predstavim.”

Ustao je s madraca i duboko se naklonio, pomalo komično.

“Rodrigo de Triana, pirat, gusar, pijanac, svađalica, mornar na karaveli, izuzetan pripovjedač priča, prvi čovjek starog svijeta koji je ugledao novi kontinent.”

Bio sam upoznao gomilu luđaka na ulici, ali ovaj je bio jedan od najluđih. Uskladio je odjeću sa svojim ponašanjem kao da je bio postavio svoju predstavu s dosljednošću glumca virtuozna. Nasmiješio sam se, ustao i stao preko puta njega, poklonio se, skinuo s glave jednu imaginarnu kapu i predstavio se uporabivši najmanje prikladno ime koje mi je prvo palo na pamet.

“Johann Sebastian Bach.”

“Zvat ću te Sebastian”, odvrati on. “Priziva mi u sjećanje priču koju sam kao dijete čuo od jednog Mauritanca, a koja govori o avanturama moreplovca s Istoka, nekog po imenu Sindbad.”

Ponovo smo sjeli.

“Hoćeš da ti ispričam jednu priču?”

Zasjalo mu je lijevo oko, kao da se upalila linija ožiljka koji mu je dijelio obraz, i ne čekajući moj odgovor, on je počeo pripovijedati.

“Jesi li ikada stajao ispod visokih gorućih planina Tenerifa, jesi li ikada vidio drvorede fikusa kraj Sargaškog mora? Jesi li ikada krenuo na plovidbu do kraja svijeta, ne znajući da li njegov kraj uopće postoji?”

Uvukao je dim i ugasio cigaretu.

“Iz Palosa smo krenuli s tri dobro opremljene karavele, stigli smo poslije izvjesnih manjih peripetija do Kanarskih otoka, ali pravo putovanje je zapravo počelo iz luke Gomeras. Nismo znali hoće li naše oči ponovo ugledati kopno, trideset dana na oceanu, i admiral je sistematski krao milje. Mornari su, na rubu ludila, bili spremni načisto podivljati; plašio se Kolumbo našeg razočaranja, i ako smo u jednom danu napravili dvadeset pet nautičkih milja, on bi bilježio dvadeset da ne bismo gubili nadu. Nismo znali, vidiš, koliko će potrajati putovanje i hoćemo li stići do svog odredišta.

Pokušavao je obodriti nas i podići nam moral obećanjima o neviđenom bogatstvu koje nas je čekalo na kraju plovidbe. Onom tko prvi ugleda kopno, kraljevi su bili obećali godišnji prihod od deset hiljada maravedia. U noćima kraj kormila, dok me osvježavao široko, a ja nožem rezbario jedan komad drveta koji je svaki put poprimalo drugi oblik, sanjario sam o tome kako bi izgledao moj život, ako bih uspio staviti u džep jednu takvu kraljevsku plaću.”

Rodrigo je sudjelovao u otkriću Amerike i pet vjekova kasnije sjeo je pored mene i popuštao svoju posljednju cigaretu. Pogledao sam ga s pogledom punim čuđenja i suosjećanja zbog njegove nevjerojatne paranoje koja je imala tako postojana sjećanja.

“Ti si živio u jednom drugačijem svijetu”, odgovorio je na moj pogled, “Zemlja je postala jedna nedjeljiva cjelina, čovječanstvo je organizirano na osnovi karti i sad nitko od vas više ne može nikamo pobjeći. Sigurno me smatraš ludim, možda jednom simpatičnom ludom, ali ako malo mučneš glavom, ustanovit ćeš da se u njoj nalazi jedini nekartografrani dio planeta.”

Uzalud sam pokušavao sebi protumačiti sve ono što sam čuo; mučio me strah da možda samoća i pustoš razvaljenog skladišta nisu učinili svoje, proizvevši ovo priviđenje.

“Živio si prije petsto godina. Kako je moguće da si još uvijek živ?” upitao sam ga.

Izvadio je iz svog kaputa jednu kartu složenu na četiri dijela i raširio je.

“Toskanelijeva karta, dodirni je, stara je pet stoljeća, pa ipak izgleda skoro kao nova jer je uvijek držim uza se i tako ona stari zajedno sa mnom. Vidiš, vrijeme ima dimenzije koje još niste otkrili i čitava gama znanstvenih disciplina koje ste s upornošću razvili nije postigla ništa drugo nego da smanji svijet, da ga svede na jednu trošnu loptu, čije je detaljno matematičko istraživanje eliminiralo iz vašeg uskog vidokruga beskrajne mogućnosti

stvarnog života. Ali razmisli malo pa ćeš vidjeti kako ti ova moja misao zvuči zapravo utješno. I tako, pošto nisi u stanju u trenutku “sada” percipirati zvuke, mirise i slike koji te okružuju, u neprestanom si lovu da bi uspio iskusiti sve ono što sa sobom nosi sadašnji trenutak. Pa ipak, ako bi samo odlučio, ponavljam, ako, dopustiš njegovo otvaranje tako da u njega mogu stati i drugi trenuci, ne onaj “prije” ili onaj ‘poslije’, jer bi tada to bilo nemoguće (nasmijao se bez sluha), već da u njega recimo stane jedan djelić života za koji susret s ovim tvojim izgleda nevjerojatan, jedno drugo ‘sada’ u nekoj novoj dimenziji, možda bi u tom slučaju dilatacija izgubljenog vremena koje stalno izmiče dalo jedan novi smisao...”

Iako mi se njegova misao učinila složenom i nerazumljivom, klimnuo sam potvrdno glavom i on je nastavio svoje pripovijedanje:

“Jedanaestog listopada smo navršili trideset dana na pučini, more je bilo uzburkano i mornari su vezivali u potpalublju robu, drugi su jurili gore-dolje, zatezali užad i zakačeni za držače buljili u pučinu, očiju uperenih u horizont. Brod je bio na svom kursu. Dva-tri dana uzastopce smo primjećivali znake kopna, trsku kako pluta i ptice koje nisu bile naviknute na velika putovanja. Svako se nadao kako će prvi ugledati kopno ne bi li stavio u džep deset tisuća maravedia, pa bi mu tako život, uz pomoć jednog pogleda, postao bolji. Šapat je utihnuo i posada je po prvi put povjerovala da će se ono što je admiral obećao i ostvariti. Kad je sunce klonulo, vrijeme se smirilo. Sjedio sam naslonjen na ogradu palube, uvijen u vunenu platnenu deku, prepušten sanjarijama, od onih za koje znaš da se neće obistiniti; kamo puste sreće da sam ja taj sretnik pa da se smirim u Malagi s punom kesom, jednim čamcem samo mojim i jednom lijepom senjoritom na madracu...”

“Bila je prošla ponoć i ušli smo u novi dan. Svitao je petak. Prije svih ugledao sam kopno, vidio sam kako se Mjesečeva svjetlost

odražava o bijeli pijesak i pustio sam glas. Saznao je admiral, posada se ohrabrila, zgrabili su užad i svježom snagom natjerali brodove da pođu u susret nepoznatoj zemlji. Do jutra smo ostali budni. Prepustio sam se raznim snovima, čak sam i ime našao za svoje plovilo, Forca, tako sam namjeravao nazvati ga. Za mene je onih deset tisuća maravedia bilo čitavo bogatstvo.”

Kiša je bila odavno stala, vjetar se smirio i nebo je bilo vedro. “I gdje sada stanuješ?” upitao sam ga, kao da je to imalo bilo kakve veze.

Nasmiješio se pomirljivo.

“Pitam se shvaćaš li kako dijelimo jedno različito sada. Vidiš, ja već stoljećima ne marim ni za sadašnjost, ni za prošlost ili budućnost.”

Moj čudni prijatelj je ponovo skrenuo pogled prema moru. Grad izvan prozora je bdio pokriven tugom dana, svjetlost plinskog rešoa je titrala, što je bio znak da će se plin uskoro potrošiti. Potražio sam u jednom starom koferu koji mi je služio kao ormar i pronašao vrećicu dvopeka – tri dana su mi varali glad, bilo ih je ostalo svega nekoliko, ali sam odlučio podijeliti ih s njim.

“Više ne osjećam glad”, odbio je ljubazno.

Tako će ostati jedan ili dva za sljedeći dan. Morao sam doći do novca kako bih promijenio plinsku bocu, trebalo mi je hrane, tople odjeće, siguran krov nad glavom da bih preživio zimu. Iznenada, perspektiva bliske budućnosti mi je izgledala mračna. Pogled mi je bio čvrsto prikovan za improviziranu brojanicu kojom se igrao u rukama.

“Ako hoćeš, možeš je zadržati. Meni više nije od koristi.”

Zahvalio sam mu. Bila je gruba na dodir, toliko da mi je ogrebala dlanove, ali me je bilo sram odbiti ga.

“Što je bilo s novcem koji su obećali kraljevi?” pokušao sam ga vratiti priči.

Pomilovao je ožiljak na licu, gladio ga je sporim pokretom kao da je tamo tražio odgovor na to pitanje.

“Nikada nisam došao u posjed Force, niti sam se uspio ikada skućiti u Malagi. Upoznao sam naravno mnoge senjorite, ali nijedna nije postala moja. Hoćeš da ti kažem što je bilo s deset tisuća maravedia?”

Nasmijao se gromoglasnim smijehom, koji bi, da nije bio bremenit znanjem od pet stoljeća, možda zazvučao gorko.

“Admiral je ustvrdio kako je ugledao odsjaj – neku vatru na obali – prethodne noći i tako je stavio nagradu u svoj džep. Gutieres i Sanches de Segovia, kraljev nadzornik, to su potvrdili. Kasnije sam saznao da nisu vidjeli vatru svojim očima, ali im je Kolumbova riječ bila dovoljna.”

Sebastian je udahnuo, prestao je s naracijom, ali nije stavio konačnu točku na priču. Njegovi prijatelji su to shvatili, nisu ništa rekli, čekali su. Progutao je posljednji zalogaj i dodao kraj na priču.

Trebao bih vam pokazati brojanicu koju mi je poklonio, ali su te iste noći, kad je Rodrigo otišao, svih onih pet stoljeća, iznenada, u jednom trenutku, protutnjali preko skromne uspomene na naš čudni susret i uništili je.

Sjedili su oko njega šutljivi, bili su zaboravili na glad i hladnoću, dokrajčili su suhi kruh, zatvorili oči i prepustili se ponovnom proživljavanju Sebastianove avanture, kao da je bila neki muzički motiv koji bi im mogao pomoći da se uspavaju.

* * *

Nijeme sjenke se kriju u sláni dok automobil prolazi noćnim ulicama. Pavao na zadnjem sjedištu nije izustio ni riječi, gleda kroz staklo osvijetljene izloge, sjajno zrcalo grada